

Поєднання двох практик

РЕАЛІЇ ПЕРЕХОДУ ВІД ПОДАТКОВОГО ПРАВА ДО КРИМІНАЛЬНОГО

Олександр МІНІН,
старший партнер «КМ Партнери»

Завдяки новому КПК кримінальне провадження стає стандартним продовженням майже кожної перевірки платників податків, у результаті якої робляться значні нарахування, а це звичайний фінал багатьох перевірок. Як наслідок, кримінальна складова стає звичним елементом для фахівців з практики оподаткування.

Кримінальний аспект

Завдяки зняттю новим КПК бар'єру попередньої перевірки при запуску кримінального розслідування підставою для нього стає мало не кожен акт податкової зі значними нарахуваннями. Тобто спір з державою щодо податків на велику суму автоматично генерує кримінальне розслідування. А далі вже не варто турбуватися, «закриють» чи ні – питання тільки, що або кого. Адже на практиці програш спору в адміністративному суді часто-густо сприймається в кримінальній справі як доведення ухилення від сплати податків. Виникає враження, що наявність будь-якого спору з податковою на значну суму вже вважається злочином, який обов'язково треба розслідувати, причому саме з кримінального погляду. Схоже, таким чином створюється додаткова мотивація для платників податків не відхилятися від «генеральної лінії» податкової.

Наявність такого додаткового тягара захисту у зв'язку з кримінальними справами наразі не враховується при визначенні позицій України у звичайних податкових рейтингах. В житті ж ця складова є суттєвим тягарем для платників податків. А оскільки іншим податковим юрисдикціям він не притаманний, доводиться визнати, що з урахуванням цього аспекту за показниками реальної обтяжливості оподаткування Україна потенційно посідає одну з найгірших позицій.

Свого часу ми проводили аналіз щодо числа кримінальних справ, пов'язаних з податками, за даними з відкритих джерел і розповідали про його результати в одній з публікацій. За кількістю таких справ Україна вже тоді була значно попереду, зокрема, США і Японії – і це при неспівставних розмірах економік. Свіжої статистики за час, що минув після набрання чинності новим КПК, немає, однак, ґрунтуючись на доступній інформації, можна зробити висновок, що розрив за цим показником з іншими значними юрисдикціями дедалі збільшується. За такими аспектами, як кількість кримінальних справ з розрахунку на підприємство, ймовірність потрапити до такого розслідування, зусилля і час,

необхідні на захист чи принаймні кваліфіковане представлення оцінки для бізнесу, в Україні, наскільки нам відомо, дослідження ще не проводились.

Ситуація може ще ускладнитися (а роботи адвокатам додатися) із набранням чинності нещодавно прийнятим законом про запровадження кримінальної відповідальності юридичних осіб за окремими видами злочинів (на дату написання статті він ще не був офіційно оприлюднений). І хоча податкових статей у цьому законі начебто немає, проте він теж може бути певною мірою пов'язаний з податковими питаннями. Так, ст. 209 нового закону (щодо легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом) вже «засвітилася» у кримінальній практиці у зв'язку з податками. Адже «податкові» кримінальні статті – це не

законодавчі обмеження від надмірної «прискіпливості» і бажання бачити в усьому один лише кримінал.

Що треба міняти?

Серед бажаних нововведень можна назвати, наприклад, внесення змін до п. 56.22 Податкового кодексу України. Наразі він лише встановлює, що якщо є рішення про нарахування, і воно оскаржується платником податків, обвинувачення в ухиленні від сплати податків не може ґрунтуватися на такому рішенні до остаточного вирішення справи судом. Однак це ж положення дозволяє виносити повідомлення про підозру, коли воно не тільки базується на згаданому рішенні, а й підтверджується додатково зібраними доказами. Тож на практиці це обмеження майже не діє.

**Будь-яка особа, яка шукає
справедливості, зацікавлена,
насамперед, в ефективних
засобах захисту**

лише ст. 212 (ухилення від сплати податків), а часто й статті-сателіти – такі як ст. 358 (підробка чи використання завідомо підроблених офіційних документів), ст. 205 (фіктивне підприємництво) та деякі інші. І ми маємо вже випадки спроб представлення цих статей як предикатних злочинів для цілей ст. 209. Тобто вчинення правочинів із постачальниками чи покупцями і рух коштів або майна, щодо яких постають відповідні статті, вже намагаються кваліфікувати за ст. 209.

Новий підхід

Нагадаємо, що приміткою до ст. 209 злочини щодо ухилення від сплати податків (ст. 212) прямо включені з переліку попередніх злочинів, які дають у подальшому підстави для звернення до ст. 209, однак на практиці це не стає завадою для побудови ланцюжка із застосуванням інших статей. Такий «новий» підхід не має належного обґрунтування, однак поки це буде доведено, можна витратити немало нервів, зусиль і здоров'я, якщо не говорити про більше. На жаль, уже є непоодинокі випадки, коли під пресом таких розслідувань у бухгалтерів траплялися інсульти, інші розлади здоров'я.

Тож можна говорити, що в ситуації, яка склалася, необхідно вживати заходів для захисту від такого надмірного навантаження з боку держави. Крім формування відповідної практики, постає питання і про негайні

нараховану суму грошового зобов'язання в адміністративному порядку до контролюючих органів та/або до суду, факт вчинення кримінального правопорушення у вигляді ухилення від сплати податків вважається відсутнім, крім випадків несплати платником податків у повному обсязі узгодженої суми, а також відповідних пені та штрафних санкцій за їх наявності, у строки, встановлені п. 57.3 Податкового кодексу».

Варто вносити зміни також і до ст. 212 Кримінального кодексу України щодо ухилення від сплати податків – наприклад, шляхом внесення додаткової кваліфікуючої ознаки злочину (подібно до того, як це зроблено в Росії). Так, ознакою для відповідної кваліфікації, крім власне донарахованої суми податків, можна визначити також, що донараховані суми перевищують, наприклад, 20% від суми податків, фактично сплачених відповідним платником за останній повний календарний рік, що передуює періоду, за який зроблене донарахування. За дотримання такої межі можна говорити, що в основному платник податків скоріше нормальний, а відхилення можна пояснити різними факторами. Вбачається, що це може бути не тільки послабленням, а й стимулом для платників податків, адже чим більше фактично сплачені суми, тим більше «зазор», у межах якого спори не набудуть кримінального забарвлення. А для того, хто майже не сплачує податків, практично будь-яка сума означатиме додаткову увагу з боку кримінального закону.

Словом, на сьогодні принаймні у зв'язку з податками кримінальне законодавство і практика набули рис надмірного адміністративного тиску, значною мірою об'єктивно не обґрунтованого. І такий стан потребує корекції, спрямованої на зменшення такого тиску. Прикладом рухів у цьому напрямку можуть бути, наприклад, згадані вище пропозиції.

